

בס"ד, ו' אדר תשפ"ה, 311/פ"ה

לכבוד
הרה"ג רבי ישראל נתנאלוב שליט"א
רב קהילת בית הלוי
וינה, אוסטריה

שלום רב,

הנדון: חיבור סעודת פורים וסעודת שבת

שאלה: אודות שאלתו במנהג שנהוג בקהילתכם בשנה שחל פורים דפרזים ביום שישי, לעשות סעודת פורים סמוך לכניסת השבת, ולפרוס מפה ולקדש ולהמשיך לסעודת שבת, ושאלתכם בפיכם כיצד יש לנהוג בברכת המזון, האם לומר על הניסים או רצה והחלצנו או שניהם?

תשובה: אף שיש דעות מהפוסקים שנהגו לעשות זאת, מכל מקום לכתחילה אין לעשות כן מכמה טעמים. והנכון ביותר כשחל פורים בערב שבת לעשות סעודת שבת בסדר עדיפויות, כדלהלן;

א. לעשות סעודת פורים בבוקר מפני כבוד השבת, שעל ידי כך יוכל לאכול סעודת ליל שבת לתיאבון.

ב. אם לא עשה את הסעודה בבוקר יעשה קודם חצות היום (11:50 שעות א"י).

ג. ואם לא הספיקו לעשות הסעודה קודם חצות, לכל הפחות לנסות להקפיד כמה שיותר מוקדם לעשות את הסעודה, עד שעה עשירית מהיום (בערך עד שעה 3.30 שעות א"י).

ד. ובדיעבד אם לא הספיקו לפני שעה עשירית יעשו את הסעודה עד שקיעת החמה - ויברכו ברהמ"ז, ואחר כך יתפללו ערבית וקידוש וסעודת שבת. ואף אם לא יכולים לאכול סעודת שבת אין לבטל את סעודת פורים ביום שישי. ומעיקר הדין א"צ סעודה בפת אלא בבשר ויין.

ה. אמנם יש הסוברים שניתן לעשות סעודת פורים חצי שעה ויותר לפני השקיעה, נוטלים ידיים עם ברכה כדין, ומברכים המוציא, ויושבים לאכול סעודת פורים, וסמוך לשקיעה מקבלים את השבת, האישה מדליקה נרות שבת, מניחים לחם משנה על השלחן, ומכסים את הלחם משנה במפה, ובעה"ב עושה קידוש, ואינו מברך "בורא פרי הגפן" בקידוש, אם שתי יין בסעודה שלפני הקידוש. ויאמר רק ברכת הקידוש. ואוכלים כביצה פת בלי נטילה [אם שמר את ידיו] ובלי ברכת המוציא, ובברכת המזון יאמר על הניסים בלבד, ואף שיש אומרים שיאמר גם על הניסים וגם רצה והחלצנו, אין לנהוג כן.

והנה מרן השו"ע בהלכות קידוש (סימן רע"א סעיף ד) כתב, אסור לטעום כלום קודם שיקדש, אפי' מים. ואפי' אם התחיל מבעוד יום, צריך להפסיק, שפורס מפה ומקדש. ואם היו שותים יין תחלה, אינו אומר אלא קידוש בלבד בלא ברכת היין, ואח"כ מברך ברכת המוציא. ומקורו טהור מהגמרא פסחים (ק:) רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא. אייתו תכא קמיה. והיינו שהביאו שולחן לפניו לאחר שחזר מביהכ"נ בליל שבת. פרס מפה על הפת וקידש.

ומבואר שאם היה סועד מבעוד יום ונכנסה השבת, ששקעה עליו החמה, מפסיק מאכילתו, מקדש וחוזר לאכול. וא"כ לכא' ניתן להתחיל סעודת פורים מבעוד יום (לאחר תפילת מנחה), ובשקיעה פורס מפה ומקדש.

וכ"כ המאירי (פסחים קא. ד"ה זה): נהגו בפורים שחל להיות ערב שבת שממשיכים סעודה עד שיקדש היום, ופורסים מפה ומקדשים, ואם רוצים לאכול ולסלק מבעוד יום, צריך לחזור ולקבוע סעודה בליל השבת, לצאת ידי קידוש.

וכן הוא במאירי (כתובות ז: בסופו) בתוספת ביאור וז"ל: ואף אנו ואבותינו נוהגים בפורים שחל להיות ערב שבת שמתחילין בסעודה מבעוד יום, עד שיקדש היום ופורסין מפה ומקדשין וגומרין את הסעודה, "ומזכירין בה של פורים", שהרי אף חמשה עשר יום נס הוא, והדין נותן להזכיר בה של פורים אף שעבר יום ארבסר בשעת הברכה, הא בשאר סעודות שבערבי שבתות וימים טובים וראשי חודשים ומוצאיהם, הכל הולך כשעת הברכה ואפילו אכל מבעוד יום ושכח ולא בירך ומשחשיכה נזכר מברך כראוי לשעת הברכה. וכן כתבנוה באחרון של פסחים וכן כתבנו שם שכל שמברך בין השמשות דנין אותו כיום הקדושה ומזכיר מעין המאורע הן בכניסה הן ביציאה וכן נראה לי ברור. עכ"ל.

מבואר מדברי המאירי שהמנהג שלהם היה לעשות סעודת פורים שחל ביום שישי, להתחילה מבעוד יום ולפורס מפה ולקדש, ויתירה מכך אף ציין שאף שמסיים את הסעודה הוא כבר נמצא בשבת בכל זאת מזכיר על הניסים בבהמ"ז. אלא שלא התייחס המאירי להזכרת מעין המאורע של שבת דהיינו רצה והחלצנו.

וכדברי המאירי כתבו אחרוני זמנינו בספר נהר מצרים לרה"ג הרב רפאל בן שמעון (הלכות פורים סעי' יג) וז"ל, המנהג היפה והנעים הוא לעשות הסעודה בערב אחר תפלת מנחה, ובאמצע הסעודה פורס מפה ומקדש וחוזר ואוכל סעודת שבת. וכן כתב מהריק"ש בהגהותיו (סימן תרצ"ה), ואח"כ מברכים ברהמ"ז ואומר על הנסים, דבתר התחלת הסעודה אזלינן, כדפסק מרן (בסימן תרצ"ה ס"ג), וכן סתם מרן לעיל (סימן קפ"ח סעיף י"ד), בלי חולק. ואח"כ מתפללים ערבית של שבת, "וזהו היא הדרך היותר ישרה" וכן הוא מנהגנו בעיה"ק ירושלם ת"ו וכן אנחנו נוהגים וכן נוהגים רבים מיראי ה' וחושבי שמו.

ובאמת צריך להבין למה זה הוא הדרך הישרה לחבר את סעודת פורים מבעוד יום עם סעודת שבת, ונראה שבהיות ויש איסור לעשות סעודה גדולה בערב שבת, שאינו רגיל בה במשך ימות השבוע, וכפי שפסק מרן השו"ע (סימן רמט סעיף ב), שאסור לקבוע בערב שבת סעודה ומשתה שאינו רגיל בימי החול, ואפילו היא סעודת אירוסין, מפני כבוד השבת, שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול; וכל היום בכלל האיסור. ע"כ. לכן בכדי לצאת חשש זה כתבו המאירי והנהר מצרים שעדיף לעשות סעודה זאת בכניסת שבת ביחד עם סעודת שבת כדין מי שאכל מבעוד יום וחשכה עליו השבת שפורס מפה ומקדש.

אמנם כבר כתב הרמ"א שם שסעודה שזמנה ערב שבת, כגון ברית מילה או פדיון הבן, מותר, כן נ"ל וכן המנהג פשוט. וכן פסקו גם רבותינו הספרדים, א"כ ה"ה סעודת פורים שזה זמן המצווה שלה ניתן לכאורה לעשותה גם ביום שישי ואין לחשוש שלא יהיה תאב לסעודת שבת. אם כן מדוע עדיף לחבר את סעודת פורים עם סעודת שבת.

אלא שכבר כתב הרמ"א (סימן תרצה סעיף ב) בשם ספר המנהגים, שבכל זאת עדיף כשחל פורים ביום שישי, יעשו הסעודה בשחרית, משום כבוד שבת. ע"כ. ולפ"ז י"ל שלכן כתבו המאירי והנהר מצרים שבכדי להימנע בכל זאת שלא יהיה שבע כשבא לסעודת שבת עדיף שיסמיך את סעודת פורים לסעודת שבת שעדיין אדם רעב.

ובילקוט יוסף פורים (ע' תרנו) הבאנו את דברי הרמ"א והנהר מצרים והמהריק"ש, וכעת מצאתי שכ"כ בשו"ת זרע אמת (ח"ג סי' עט) שאחר שהביא דברי הרמ"א לעשות ביום שישי בבוקר, כתב, שהנכון יותר טוב לעשות הסעודה מבע"י סמוך לשבת, ובאמת נראה שעל ידי זה מיקרי, דמתקיימות שתיהן, דהיינו סעודת פורים וסעודת שבת, בשלם שבפנים וזה לפי שכל זמן שהוא בתוך האכילה האיצטומכא פתוחה

משא"כ כשעבר זמן מה אחר האכילה דהאיצטומכא סתומה וכמ"ש הרא"ש בשבת (פ"י סי"ו), ולא יאמר אלא רצה והחלצנו ולא על הנסים לפי שכבר התפלל ערבית של שבת. ע"כ. ע"ש שהאריך.

איברא, שכל גדולי האחרונים העירו רבות בסוגייה זאת שיש בכך הרבה ספקות בדין פריסת מפה ולקדש באמצע סעודה כי ישנה מחלוקת גדולה בכמה נידונים בדין זה האם צריך לברך על היין שוב בברכת הקידוש, והאם צריך לברך שוב על נט"י ועל המוציא, והאם צריך לפרוס מפה על כל השלחן או רק על הלחם משנה, והאם צריך לחם משנה לכל אחד ואחד, ומה יזכיר בבהמ"ז רצה ועל הנסים הוי תרתי דסתרי או רק על הנסים או רק רצה.

ולכן מרן אאמור"ר זיע"א בשו"ת יביע חלק י"א (ס' פג) האריך לתמוה על הנהר מצרים ועל הזרע אמת והעלה שלא לעשות כן, טוב לעשות את הסעודה בשחרית, שזריזים מקדימין, וכן ראוי על פי הקבלה ומכל מקום הנוהגים לעשות הסעודה אחר תפילת מנחה, יש להם על מה שיסמוכו. ואף הנוהגים לעשות הסעודה אחר מנחה, כשחל פורים ביום ששי יעשוה בשחרית, מפני כבוד השבת, ואם היה טרוד והתחיל בסעודה רק לאחר תפילת מנחה, יסיים סעודתו מבעוד יום, ויברך ברכת המזון 'בהזכרת על הנסים', וילך לבית הכנסת לתפילת ערבית של שבת, ויחזור לביתו ויקדש, ויסעוד סעודת שבת.

ואם לא עשה כאמור אלא המשיך בסעודתו עד שקיעת החמה, פוסק מלאכול ולשתות, ופורס מפה על שלחנו, ועושה קידוש של שבת על היין. וכיון שכבר שתה יין בסעודת הפורים ובירך "בורא פרי הגפן", אינו חוזר ומברך 'הגפן' בקידוש, אלא מברך ברכת הקידוש לבדה. ואחר הקידוש, יש אומרים שחוזר ומברך המוציא על הפת, הואיל והקידוש נחשב הפסק בין שתי האכילות, ויש אומרים שאין הקידוש נחשב הפסק, ואינו צריך לחזור ולברך 'המוציא', וספק ברכות להקל, ולא יברך 'המוציא'. אולם אין לנהוג כן לכתחילה להמשיך סעודתו עד חשכה ולפרוס מפה ולקדש, כי אין ראוי להכניס עצמו לספק ברכות לכתחילה. ועוד, שכשיברך ברכת המזון נכנס לשאלה בדין הזכרת מעין המאורע, האם להזכיר על הנסים משום סעודת פורים, או רצה והחלצנו משום סעודת שבת, או שניהם יחד. וגם מן הסתם מפסיד תפילת ערבית בציבור, ויצטרך להתפלל ביחידות. ע"כ.

וע' בספר נטעי גבריאל פורים משולש (פרק כ"ג סעי' ט), זמן הסעודה יקדים כל מה דאפשר משום כבוד השבת. לכן לכתחילה הזמן בשחרית עד חצות היום, ואם איחר יעשה הסעודה קודם שעה עשירית, ואם איחר עוד רשאי לעשות כל היום.

וכן העלנו בילקוט יוסף (סימן תרצה סע' ז) שבפורים שחל בערב שבת יש אומרים שמותר לאכול סעודת פורים אחר חצות היום בערב שבת, שסעודה זו נחשבת כסעודת מצוה שמתירים לאכול ביום ששי, וכיון שיש ענין לקיים סעודה זו דווקא אחר מנחה, לפיכך מותר לסעוד אחר חצות, אולם לדינא נכון יותר להקדים לעשות עיקר הסעודה בבוקר, ולא יעשה את עיקר הסעודה בסוף היום, וצריך החכם להיות עיניו בראשו לדקדק שלא ישתכר לגמרי וימלא בטנו יותר מדאי בהשכמה, רק יבסס עצמו בבוקר כדי שיוכל לאכול סעודת שבת בלילה.

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון